

Göteborgs Universitet

Samhällskunskap

”Klass är möjligen det dom går i”

En beskrivande studie om hur lärare i samhällskunskap
behandlar klassbegreppet

Examensarbete i Samhällskunskap

Vt 09

David Solberger

Handledare: Freddy Castro

Antal ord: 8475

Abstract

Titel: "Klass är möjligen det dom går i" En beskrivande studie om hur lärare i samhällskunskap behandlar klassbegreppet

Författare: David Solberger

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: Vt 09

Handledare: Freddy Castro

Bakgrund

Bakgrunden till denna uppsats ligger i att jag under mina samhällskunskapsstudier noterade hur klassbegreppet explicit nämns i ämnesbeskrivning för samhällskunskap. Utifrån detta uppstod ett intresse om att undersöka om och hur lärare i samhällskunskap behandlar begreppet i sin undervisning.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att göra en kvalitativ och beskrivande studie om hur lärare i samhällskunskap behandlar klassbegreppet och därmed försöka synliggöra vilka tendenser och mönster som kan tänkas finnas i deras sätt att behandla klassbegreppet.

Metod

Den metod som använts för denna uppsats är kvalitativ samtalsintervju. Sammanlagt intervjuades sex stycken gymnasielärare i samhällskunskap. Som teoretisk bakgrund för studien har jag gjort en kortfattat överblick över några av de mer centrala teoretikerna/teorierna om klassbegreppet.

Resultat

Mitt resultat visar enligt min tolkning på tre tydliga tendenser:

Klassbegreppet är ett aktuellt begrepp som används aktivt av lärarna för att förklara hur samhället ser ut och är uppbyggd.

Klassbegreppet behandlas baseras i mångt och mycket på lärarens egna relation till begreppet.

Begreppets abstrakta natur gör det, enligt lärarna, svårhanterligt och svårförklarat. Detta beror även tills viss del på att eleverna har liten förförståelse för begreppet samt att dess abstrakta natur gör det svårt för dem att förstå det.

Sökord: Lärare, samhällskunskap, undervisning, klassbegreppet

Innehåll

1 Inledning.....	1
1.1 Tidigare forskning.....	2
2 Teoretisk Bakgrund.....	3
2.1 Karl Marx.....	4
2.2 Max Weber.....	5
2.3 SCB & Socioekonomisk indelning, klass som yrke.....	6
2.4 Pierre Bourdieu.....	8
3 Syfte och frågeställning.....	10
4 Metodologi.....	11
4.1 Kvalitativ studie.....	11
4.2 Kvalitativ samtalsintervju.....	11
4.3 Design och urval.....	12
4.4 Analysverktyg.....	14
4.5 Respondenterna.....	15
5 Resultatredovisning.....	15
5.1 Om.....	15
5.2 Hur.....	16

5.3 Varför.....	18
6 Slutsats och sammanfattning.....	20
6.1 Slutsats.....	20
6.2 Sammanfattande diskussion.....	22
Referenser.....	24
Biliaga.....	26

1 Inledning

Min utgångspunkt för den här studien är att begreppet *klass*, i ämnesbeskrivningen för samhällskunskap, explicit nämns som ett begrepp som ska tas upp i undervisningen.

“Vid studier av olika samhällsfrågor är politiska och ekonomiska aspekter väsentliga liksom användningen av begrepp som inflytande, makt, konflikt, ideologi, klass, intresse och påverkan”¹

Varför ska man då skriva en uppsats om hur klassbegreppet tas upp i samhällskunskapsundervisningen? Som jag ser det finns det en rad olika anledningar till varför man bör undersöka detta. Dels anser jag att det är relevant att undersöka detta på grund av det, som vi kan se ovan, nämns explicit i ämnesbeskrivningen för samhällskunskap och därmed är det relevant att se om detta efterföljs.

Vidare anser jag det är relevant att undersöka eftersom klass är ett begrepp som ofta nämnts och tagits upp under undervisningen i de kurser som ingår i samhällskunskapsutbildningen här på universitetet. Det kan således vara intressant att se hur detta begrepp används av praktiserande lärare och hur dessa ser på begreppet och dess användande i undervisningen.

En ytterligare relevant aspekt här är huruvida klass fortfarande bör ses som ett relevant begrepp; är det fortfarande relevant att tala och undervisa om klass? Mitt svar på denna frågan är ja, man bör fortsätta. Personligen anser jag att klass är ett av det mest relevanta begreppen att studera, om man vill få förståelse för hur det moderna samhället har utvecklats och hur det ser ut idag. Jag anser att, om man hos eleverna ska kunna skapa en god förståelse för hur samhället ser ut och fungerar, är undervisning om klassbegreppet en nödvändighet.

En sådan sak som psykisk hälsa verkar bland annat vara nära sammankopplat med klass. Följande citat är hämtat från en rapport från Statens Folkhälsoinstitut som visar just att psykisk ohälsa är nära kopplat till klass.

”Depression verkar vara en klassfråga. Personer med låg social position har en ökad risk för depression i relation till personer med hög social position. Dessutom kan hälsoeffekterna av låg social position, exempelvis att ha låg utbildning, låg inkomst och bo i ett socialt utsatt område, ha större effekt på hälsan än var och en av dessa aspekter för sig. Att ha hög social klass betyder att

¹Ämnesbeskrivningen för samhällskunskap

utbildning, bättre ekonomiska tillgångar och arbetsgraden kan leda till ekonomiskt oberoende, social status och fler valmöjligheter, något som kan stödja en positiv psykisk hälsa.²

Ytterligare ett exempel på klassbegreppets relevans är BRÅ^{*} rapporten "Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet", som kartlägger invandrares och barn till invandrares brottslighet. I denna rapport visar BRÅ på att man, genom jämförelse, kunnat visa att personer som är födda utanför Sverige generellt sett har sämre social situation än genomsnittssvensken. Detta gäller till exempel utbildning, inkomst, arbete och boende vilka samtliga är faktorer som generellt påverkar risken för brottslighet. Förvärvsinkomst tycks enligt rapporten ha extra stor betydelse³.

De faktorer som nämns ovan är även sådana som generellt har stor betydelse för en persons- eller gruppas klasstillhörighet. Den slutsats man således kan dra utifrån detta är att sociala faktorer såsom klass är ett lämpligare och bättre sätt att förklara kriminalitet än etnicitet^{*}.

Båda ovanstående exempel visar tydligt på att klass fortfarande är ett begrepp som bör tas upp i undervisningen, om man har som ambition att hos eleverna skapa en god förståelse för hur samhället är uppbyggt och vilka faktorer som har betydelse för hur vi lever våra liv och vilka val vi gör.

Utifrån de aspekter jag presenterat ovan så anser jag att min studie både uppfyller de krav på samhällsrelevans och inomvetenskaplig relevans som bland annat nämns i Uppsatshandboken⁴

1.1 Tidigare forskning

Jag tänkte nu kort säga några ord angående tidigare forskning eller kanske snarare avsaknad av just detta. Jag har under mitt arbete med denna uppsats inte kunnat hitta några studier som undersöker hur lärare i samhällskunskap i sin undervisning behandlar begreppet klass. Jag vill inte gå så långt som att säga att någon sådan forskning inte finns, men jag har ännu inte stött på någon sådan.

Om detta faktiskt beror på dåliga litteratursökningar från min sida, eller om ämnet verkligen så här långt blivit förbisett låter jag förbli osagt. Oavsett hur det är med denna sak råder det ingen tvekan om att det inte skrivits spaltmil om ämnet, vilket jag anser ökar relevansen av min undersökning

²Eriksson m.fl. 2008:11

^{*} Brottsförebyggande rådet

³s 12-13 "Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet" Rapport 2005:17

^{*}En av lärarna som blev intervjuade för denna studie berättar hur denne tar upp just denna aspekt, när det i samhällskunskapen diskuteras brott och straff.

⁴ Ekengren och Hinnfors 2006:15-17

eftersom det verkar som om jag i alla fall rör mig på relativt outforskad mark.

Detta är ytterligare en aspekt som jag anser styrker min undersöknings relevans, en åsikt som får medhåll från författarna av *Uppsatshandboken* som är av följande uppfattning:

*”Ett annat sätt kan vara att ta fasta på att det finns en kunskapslucka i tidigare forskning”*⁵

Självfallet är någon form av teoretisk bakgrund nödvändig. Denna bakgrund kommer i det här fallet bestå av en redogörelse för några av de mer centrala teorierna angående klass och de teoretiker som står bakom dessa.

Skälet till att jag väljer att använda mig av denna teoretiska bakgrund är att jag anser det nödvändigt. Om man skall göra en studie av hur lärare i samhällskunskap i undervisningen behandlar klassbegreppet är det av stor betydelse att man på något sätt definierar vad man faktiskt menar med klass. Således; när jag senare i resultat och sammanfattning talar om klass gör jag det utifrån de definitioner och teorier som presenteras nedan.

2 Teoretisk bakgrund

Vad är klass? Klass är först och främst ett sätt att beskriva och förklara förekomster av ojämlikheter i det moderna samhället⁶. Hur denna beskrivning och förklaring ska formuleras och om vilka faktorer som ska räknas, finns det en rad olika teorier. Generellt är väl dock att det handlar om hur kapital och tillgångar av olika slag är fördelat i samhället. Gemensamt är även tanken om att denna fördelning är ojämlik, en ojämlikhet som i sig ger de olika klasserna och individerna inom klasserna olika förutsättningar och möjligheter.

Jag tänker presentera en rad olika klassperspektiv för att visa på diversiteten inom begreppet. Jag är personligen av den uppfattningen att man inte ska se på de olika klassperspektiven som ömsesidigt uteslutande utan att det, trots att de i vissa fall tenderar att gå emot varandra, på det stora hela kompletterar varandra. I syfte att få en god översikt av detta mycket differentierade begrepp så presenterar jag nu ett antal olika definitioner av- och teorier om klass.

Till att börja med presenterar jag Karl Marx och Max Weber, de två främsta klassteoretikerna vars idéer har varit centrala i utformandet av det sociologiska klassperspektivet.⁷

Därefter följer den svenska Statistiska Centralbyråns sätt att se på klass utifrån yrke. Det har fått

⁵Ekengren, Hinnfors 2006:16

⁶Crompton 1998:32

⁷Crompton 1998:32

komma med, eftersom jag anser att det är relevant då denna definition är, som jag ser det, en av dem som främst påverkar hur vi ser på klass här i Sverige.

Sist behandlar jag de teorier och tankar som tillskrivs den franska sociologen Pierre Bourdieu.

2.1 Karl Marx

Enligt Marx definieras en individs klasstillhörighet av dennes förhållande till produktionsmedlen.

Klassen i sig definieras således av en grupp individers gemensamma förhållande till

produktionsmedlen⁸. Produktionsmedlen i sig består av råvaror, maskiner, arbetskraft och kapital.

De två stora klasserna är, enligt Marx, dem som äger produktionsmedlen – kapitalisterna - och dem som säljer sin arbetskraft - arbetarna eller proletariatet. Relationen mellan dessa klasser

kännetecknas enligt Marx av exploatering⁹. Exploatering sker genom att arbetarna inte får ta del av

det mervärde som de producerar. Mervärde kan kortfattat förklaras som det som blir över när alla omkostnaderna; löner, materialkostnader och så vidare är betalda. En enskild arbetare producerar

varor som är mer värda än det han i får lön för sitt arbete, mervärdet av lönen tar alltså

kapitalisten.¹⁰ Det är detta som utgör själva exploateringen. Värt att inflika här kan vara att Marx inte ansåg att samhället endast bestod av två klasser, utan identifierar ett flertal olika klasser¹¹.

En av det viktigaste aspekterna av Marx klasstänkande är hur han ser individens och gruppens

förhållandet till produktionsfaktorerna som grunden till den konflikt som, enligt honom, finns

mellan klasserna. För även om Marx, som jag nämnt ovan, inte ansåg att det endast fanns två

klasser menade han att samhällets centrala motsättningar kunde identifieras mellan kapitalisterna

och proletariatet. Detta på grund av kapitalisternas exploatering av proletariatet, vilket oundvikligen skulle leda till revolution och omstrukturering av samhället.¹²

Marx såg på klasserna inte bara som ett sätt att förklara strukturerad social ojämlikhet utan också

och huvudsakligen som sociala kollektiv som kunde omvandla samhället i sin helhet.¹³

Marx teori kan sägas bygga på tanken om att det finns en ekonomisk bas som determinerar den

politiska och ideologiska överbyggnaden och att det är de materiella förutsättningarna som

determinerar det mänskliga medvetandet och inte tvärtom.¹⁴ Med andra ord, det Marx menar är att

⁸Giddens 2003:254

⁹Giddens 2003: 254 - 255.

¹⁰Giddens 2003: 255

¹¹Crompton 1998:27

¹²Crompton 1998:29

¹³Crompton 1998:32

¹⁴Crompton 1998:28

vi blir de vi är, på grund av vilka ekonomiska och materiella förutsättningar som vi har och vilken relation vi har till produktionsmedlen. Det är detta som ligger till grund för vår identitet och föreställningar om världen.

Efter Marx död hävdade dock Engels att man inte bör tolka Marx som att de ekonomiska situationen är den ensamma orsaken till hur mänskligt beteende formas, utan att även sociala relationer och politiska ideologier har inverkan på hur det mänskliga beteende konstrueras, men att det är den ekonomiska situationen som är den viktigaste faktorn¹⁵.

2.2 Max Weber

Jämte Karl Marx är Max Weber den store klassteoretikern. Om Marx är den revolutionära visionären så är Weber den mer samlade förespråkaren av en värderingsfri samhällsvetenskap¹⁶. Weber har på det hela taget en mer flerdimensionell syn på klass och stratifikation än Marx.

Man kan säga att den stora skillnaden mellan Marx och Weber ligger i följande: Marx anser att klass och sambandet och relationerna mellan klasser är baserat på deras relation till produktionsmedlen och den exploatering som följer utav dessa relationer till produktionsmedlen¹⁷. Webers syn på klasstillhörighet är, istället för att vara sammankopplat till vilken relation man har till produktionsmedlen, snarare utgår från vilken marknadsposition en individ har, vilket i sig påverkar de livsmöjligheter en individ har¹⁸.

Weber accepterar inte heller Marx tanke om klasskampen som historisk katalysator, samt att Weber till skillnad från Marx inte är av uppfattningen att klasskamp (class action) är något oundvikligt. Weber ser det snarare som att klasser endast utgör en möjlig och frekvent grund för gemensamt handlande¹⁹. Kortfattat, Weber anser inte att vi nödvändigtvis kommer att handla i linje med vår klasstillhörighet, utan kan tänkas bete oss på ett helt annorlunda vis.

För även om Weber i likhet med Marx menar att klass främst är baserad på ekonomiska faktorer så menar han att det finns ytterligare faktorer som avgör en individs klasstillhörighet. Individens förhållande till produktionsmedlen är inte det enda som avgör. Även ekonomiska faktorer som

¹⁵Crompton 1998:29

¹⁶Crompton 1998:33

¹⁷Crompton 1998:35

¹⁸Giddens 2003:255

¹⁹Crompton 1998:35

explicit inte är relaterade till ägande, såsom utbildning och kunnande, är faktorer som har betydelse. Weber menar att det som avgör vilka möjligheter en individ har i livet är beroende av dennes marknadsposition²⁰. Genom till exempel utbildning kan en individ förbättra sin marknadsposition och således öka sin materiella välfärd. Individer med högre utbildning, till exempel läkare, advokater och ingenjörer, har högre löner och högre materiell välfärd än okvalificerade arbetare. Detta trots att varken arbetaren eller läkaren kan påstås äga produktionsmedlen, utan båda är generellt sett anställda och säljer således sin arbetskraft.²¹

Beroende på vilket pris du kan ta för dina varor eller beroende på vilken lön du kan få för ditt arbete, en lön som baseras på vilken utbildning, kunnande du besitter, så placeras du in på ett visst läge på klasskalan.

Som jag nämnt ovan har Weber ett mer flerdimensionellt sätt att se på klass och stratifikation än Marx. Weber menar att social stratifikation förutom klass, består av parti och status och att dessa tre faktorer är överlappande. Detta skapar, på det hela taget, en mer komplex samhällsbild än den bipolära bild som Marx förordar²². En individs status bestämts inte nödvändigtvis av personens klasstillhörighet, till exempel är god tillgång till pengar inte nödvändigtvis statushöjande.²³

Weber menar att status är förknippat med en individs livsstil. Olika typer av symboler och markörer såsom språk, kläder, bil, bostad och yrke projicerar en bild av en person, som andra personer i dennes omgivning uppfattar och tillskriver ett värde och en viss social ställning.²⁴ Det tredje begreppet, utöver klass och status, Weber vill ha i sin stratifikations-soppa är parti. Hos Weber innebär partibegreppet att en grupp med gemensamm bakgrund eller gemensamma syften, arbetar tillsammans för att uppnå olika mål.²⁵ Partisammanslutningar behöver inte nödvändigtvis vara politiska partier utan kan även utgöras av andra typer av intresseorganisationer.

2.3 SCB* & Socioekonomisk indelning, klass som yrke

Ett mer specifikt sätt definiera klass på erbjuds av den svenska Statistiska Centralbyrån som, i och med sin socioekonomiska indelning²⁶, knyter klasstillhörighet till individens yrke och position på arbetsmarknaden. Det grundläggande syftet med socioekonomisk indelning, eller SEI, är enligt

²⁰Giddens 2003:255

²¹Giddens 2003:255

²²Giddens 2003:255

²³Boglund m.fl. 2005:165

²⁴Giddens 2003:256

²⁵Giddens 2003:256

* Statistiska Centralbyrån

²⁶ http://www.scb.se/Pages/List____257217.aspx

SCB att ge en bild av de hierarkiska strukturer som delar in individer i olika klasser. Som motivation för denna indelning nämner SCB bland annat att mycket av den forskning som sker inom samhällsvetenskapen rör just relationen mellan olika samhällsklasser²⁷.

I den svenska statistiken har man under hela nittonhundratalet talat om olika socioekonomiska grupper. Under den tidiga delen av århundradet använde man termen socialklasser när man utförde folkräkningar medan man i valstatistiken talade om olika socialgrupper, en term som i viss utsträckning fortfarande lever kvar. Den socioekonomiska indelning som är gällande idag utformades 1982.²⁸

Som jag ovan nämnt bygger den socioekonomiska indelningen på individens yrke och position på arbetsmarknaden. Skälet till att SCB väljer att utgå från den distinktionen är att de ser en klar korrelation mellan en individs ställning på arbetsmarknaden och individens relation till välfärdsfördelningen samt till vilka livschanser individen har²⁹.

Det som främst tas in i beräkningen när en individ placeras in i en SEI-kategori är yrke, huvudskaliga arbetsuppgifter, samt yrkeställning - alltså huruvida personen är företagare eller anställd³⁰. Den fullständiga indelningen omfattar arton kategorier³¹, men generellt använder man sig av en tillskuren version³² med endast tolv kategorier³³. Den förkortade indelningen kan grovt delas in i tre huvudkategorier; arbetare, tjänstemän och företagare. Dessa kategorier delas i sin tur in i fyra(arbetare), fem(tjänstemän) och tre(företagare) underkategorier.

SEI omfattar även hushåll och familjer och i den kategoriseringen utgår man från en form av dominansordning, där endast en av de förvärsarbetande personerna i familjen definierar hela familjens SEI-kategorisering. Man kan kortfattat säga att den med högst ställning av de förvärsarbetande definierar resten, till exempel om vi har en familj där modern är advokat och fadern bilmekaniker så kommer familjens SEI bli bestämt efter modern.³⁴

²⁷ http://www.scb.se/Pages/List____257217.aspx

²⁸ http://www.scb.se/Pages/List____257217.aspx

²⁹ http://www.scb.se/Pages/List____257217.aspx

³⁰ http://www.scb.se/Pages/List____257217.aspx

³¹ http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Forsta_Statistik/Klassifikation/_Dokument/SEI-MIS.pdf

³² http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Forsta_Statistik/Klassifikation/_Dokument/SEI-AGGR.pdf

³³ En grupp utelämnas helt i den förminskade versionen. Den gruppen kallas i den fullständiga versionen för "befolkningsgrupper bland ej förvarasarbetande" och det är dem som inte har en så att säga aktiv position på arbetsmarknaden, de grupperna som räknas in är: Ålders-pensionärer, förtidspensionärer, studerande, värnpliktiga, hemarbetande, långvarigt arbetslösa och andra utan jobb.

³⁴ http://www.scb.se/Pages/List____257217.aspx

2.4 Pierre Bourdieu

I sista delen av denna kortfattade överblick av olika teoretiska definitioner av klass vill jag rikta ljuset mot den franska sociologen Pierre Bourdieu och dennes breda och komplexa definition av klass.

Ovan har vi sett hur Weber och Marx främst knyter klassbegreppet till olika former av ekonomiskt kapital och relation till produktionen eller position på marknaden. Även om Weber har en bredare definition och väver in fler faktorer i sin klassteori lägger de båda ofrånkomligen störst vikt på de ekonomiska aspekterna av klass.

I detta hänseende skiljer sig Bourdieu från de två andra för, även om han är inspirerad av dem båda³⁵, är hans definition av och syn på klass långt bredare än den som presenteras av Marx och Weber³⁶.

Vad är det då som utgör denna, som jag ser det, mer komplexa definition av klass? Centralt i denna definition finner vi tre nyckelbegrepp; kapital, habitus och fält. Låt oss börja med begreppet kapital. Kapital har hos Bourdieu en betydligt mer flerdimensionell betydelse än hos Marx och Weber. Bourdieu definierar å sin sida fyra olika typer av kapital; ekonomiskt, kulturellt, socialt och symboliskt.

Bourdieu använder kapitalbegreppet för att visa på de relationer som råder mellan individers tillgångar till kapital och de strukturer som gör att dessa tillgångar tillskrivs ett värde³⁷. Den mest grundläggande kapitalformen är det symboliska kapitalet³⁸.

Det är ett vitt och brett begrepp som Bourdieu använder för att kategorisera hur vissa individer, institutioner, titlar, vetenskapliga arbeten med mera, anses ha ett högre värde och i större utsträckning erkänns och tillskrivs en högre grad av tilltro, anseende, prestige samt ses som aktningvärda och överlägsna. Det värde som dessa individer och institutioner tillskrivs är baserade på kollektiva trosföreställningar. Det symboliska kapitalet är således något som av ett kollektiv uppfattas som värdefullt och tillskrivs ett högt symboliskt värde³⁹.

³⁵Broady 1990:201

³⁶Crompton 1998:148

³⁷Broady 1990:188

³⁸Broady 1990:171

³⁹Broady 1990:171

Kulturellt kapital innebär till exempel en examen från ett respekterat lärosäte eller en examen i ett högre värderat ämne. Att ha god kunskap om musik, litteratur, konst och andra former av kultur, olika former av artistisk verksamhet eller en god förmåga att uttrycka sig i tal och skrift är sådant som i sig genererar ett högt kulturellt kapital*.

Socialt kapital innebär föga förvånade olika former av sociala relationer såsom släktskap, informella nätverk, studiekamrater, vänner och så vidare. Ekonomiskt kapital är helt enkelt det vi generellt klassificerar som ekonomiskt kapital, till exempel lön, förmögenhet, fastigheter och tillgångar i form av värdepapper.

Vi rör oss vidare genom terminologin och går härnäst över till Bourdieus habitus begrepp.*

Habitus innebär kortfattat ett system av dispositioner. Ett system av kollektiva förhållningssätt och erfarenheter. Det är en individs habitus som skapar det liv en individ lever, det är genom vårt habitus vi får vår trosföreställningar och det är genom det vi skapar våra praktiker och återskapar eller reproducerar olika former av sociala värden.⁴⁰

Vi som individer är en produkt av det habitus vi befinner oss i eller kommer ifrån. Vårt habitus skapar en ram för vårt handlande och förser oss med en uppsättning av handlingsstrategier. Vad som här kan vara relevant att nämna är att varje enskild människa, enligt Bourdieu, är utrustad med ett eget habitus. Dock tillskrivs habitustermen generellt och främst familjer, klassfraktioner, klasser och yrkesgrupper. Enligt Bourdieu finns det klasser av sociala betingelser och erfarenheter, vilket i sig skapar ett klasshabitus.⁴¹ Här bör det dock nämnas att Bourdieu inte anser att vi är helt determinerade av vårt habitus, utan vi kan i viss mån röra oss utanför och påverka de ramar som omger oss och, om inte annat, röra oss mellan olika habitus.⁴²

Vi rör oss vidare till det sista nyckelbegreppet fält. Med fältbegreppet avser Bourdieu hur människor placerar in sig i olika grupper och kategorier, som i sig skiljs åt genom till exempel yrkestillhörighet eller utbildning.

Inom fälten råder en konkurrens mellan de olika personer som ingår i till exempel ett arkitektfält. Inom arkitektfältet råder det konkurrens mellan de olika arkitekterna, konkurrens inom fältet syftar till att de olika individerna försöker tillskansa sig status och inflytande inom gruppen. Detta

* Kulturellt kapital bör enligt Broady ses som en underavdelning till symboliskt kapital, eftersom han anser det är ett mer generellt begrepp som omfattar de som ofta benämns som kulturellt kapital. Broady 1990:171

* Värt att notera är att Bourdieu inte är först med att använda termen habitus, utan har använts av så vitt skilda tänkare som Linné inom botaniken, Thomas av Aquino inom filosofin och inom den klassiska sociologin av bland annat Durkheim. Broady 1990:252 - 253

⁴⁰ Broady 1990:228

⁴¹ Broady 1990:230

⁴² Broady 1990:234

arkitektfält konkurrerar i sin tur med andra fält om inflytande över samhället, samtidigt som de försöker skydda sig från att de själva ska falla under andra fälts inflytande.⁴³

Hur skapar då tankarna runt dessa begrepp Bourdieus syn på klass? Låt oss sammanfatta det på ungefär följande sätt: Din klassposition eller sociala position beror på vilken mängd kapital du förfogar över. Dock behöver du inte ha ett konsekvent högt kapital. Ett lägre ekonomiskt kapital kan kompenseras av ett högre symboliskt eller kulturellt kapital, och i viss mån gäller det omvända. En grupp individer med samma kapitalmängder utgör i sig ett habitus, inom detta habitus reproducerar de värderingar som är gällande inom habituset och de individer som tillkommer övertar i sin tur dessa värderingar och trosföreställningar och reproducerar dem vidare. Fält i sin tur försöker gentemot varandra positionera sig för att vinna makt och inflytande och status. Detta gör att dem som tillhör ett fält med högre status och mer inflytande har möjlighet att sätta sig i en mer gynnsam position, vilket i sig ökar på deras symboliska kapital och troligen även deras ekonomiska.

Viktigt att ta med i beräkningen är, som jag nämnt ovan, att Bourdieu inte ser klass som determinerande eller något fast avgränsande på samma sätt som de övriga teorierna/teoretikerna gör. Bourdieu ser klass som något som är i ständig förändring och som kan liknas vid en flamma vilkens kanter är i ständig rörelse runt en fast punkt.⁴⁴

Utifrån denna redogörelse och väldigt övergripande definition går jag nu vidare och presenterar härnäst mitt syfte och frågeställning.

3 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är alltså att göra en kvalitativ beskrivande studie om hur lärare i samhällskunskap behandlar begreppet klass i sin undervisning. Ett underliggande syfte blir då att försöka finna och synliggöra olika mönster och tendenser i de olika lärarnas sätt att behandla klassbegreppet.

Min frågeställning är således följande:

- Hur behandlar lärare i samhällskunskap begreppet klass i sin undervisning?

⁴³ Carle 2003:390

⁴⁴ Crompton 1998:149

4 Metodologi

4.1 Kvalitativ studie

Den metod jag har valt att använda mig av till den här uppsatsen är kvalitativ samtalsintervju. Skälet till detta är att jag vill få en god bild av om och hur lärare i samhällskunskap behandlar klassbegreppet. Varför jag väljer att göra en kvalitativ studie baserad på samtalsintervjuer, framför en kvantitativ, beror på vad som uttrycks på följande sätt i metodpraktikan:

”En kvantitativ frågeundersökning arbetar med problemformuleringar som handlar om frekvens och hur ofta ett fenomen förekommer, samtalsintervjuundersökningar arbetar snarare med problemformuleringar som handlar om att synliggöra hur ett fenomen gestaltar sig”⁴⁵.

Jan Trost nämner även han att, om man med sin studie har för avsikt att förstå eller hitta mönster, så är en kvalitativ studie att föredra⁴⁶. Steinar Kvale ansluter sig även han till denna uppfattning och säger att syftet med kvalitativ forskningsintervju är att få kvalitativa beskrivningar om respondentens livsvärld, för att sedan kunna tolka dessa beskrivningar⁴⁷.

Eftersom jag har för avsikt att undersöka om och hur lärarna i samhällskunskap behandlar klassbegreppet, anser jag att en kvalitativ studie är lämpligare eftersom jag i den mån det är möjligt vill skaffa mig en förståelse för hur lärarna behandlar begreppet jag är intresserad av. Hade min ambition varit att se hur många lärare som nämner klassbegreppet och i vilken frekvens det tas upp i undervisningen så hade en kvantitativ studie varit att föredra.

4.2 Kvalitativ samtalsintervju

Mina intervjuer är av, vad Trost beskriver som, kvalitativ karaktär. Jag vill alltså förstå hur respondenten tänker, vilka erfarenheter respondenten har och hur dennes föreställningsvärld ser ut⁴⁸. Intervjuerna kommer att ske med hjälp av bandspelare, detta för att jag på bästa möjliga vis ska kunna fånga respondenternas svar. Intervjuerna blev mellan tolv och tjugofem minuter långa och blev därefter transkriberade .

⁴⁵ Esaiasson, m.fl. 2007:284.

⁴⁶ Trost. 2005:14

⁴⁷ Kvale.1997: 117

⁴⁸ Trost. 2005:23

Respondenterna har själva fått välja plats för intervjun. Trost nämner vikten av att den intervjuade känner sig trygg i miljön där denne blir intervjuad. Eftersom denne nu varit vänlig nog att ställa upp på att bli intervjuad, bör han/hon få fatta beslutet om var intervjun ska ske.⁴⁹

Angående trygghet följer jag de etiska rekommendationer som ges av Trost⁵⁰. Respondenterna har blivit informerade om att de har anonymitet och att deras svar är konfidentiella. Jag har även tagit del av Vetenskapsrådets forskningsetiska principer för forskning inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning och jag följer de fyra etiska huvudkrav som där presenteras, alltså informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet⁵¹.

Respondenterna har innan intervjuerna påbörjats blivit informerade om vilka etiska principer som skall följas vid den här typen av studier.

Intervjuerna genomförs med en tämligen låg grad av standardisering, frågorna kommer vara detsamma för alla respondenter och ställas i samma följd, men i övrigt kommer det finnas ett visst utrymme för variation⁵². Intervjuerna kommer att ha en hög grad av strukturering⁵³. Kortfattat kan man säga att jag följer de rekommendationer som Trost ger, alltså en hög grad av strukturering och en låg grad av standardisering⁵⁴. Detta på grund av att jag upplever att det stärker undersökningens validitet. En ostrukturerad undersökning skulle, som jag ser det, lätt kunna bli, så att säga, allt för spretig. Genom att ha en god struktur på intervjuerna anser jag att det höjer studiens validitet. Min intervjuguide finns bifogad som bilaga.

4.3 Design och urval

Jag har till min studie valt att inrikta mig på lärare i samhällskunskap på gymnasiet. Skälet till detta är dels att det är på den här nivån och inom detta ämne jag anser att det är aktuellt att ta upp klassbegreppet och dels på grund av att min studies syfte delvis är baserad på kursplanen för samhällskunskap, där klassbegreppet nämns explicit (det är möjligt att det även gör det i andra styrdokument).

Vidare anser jag att det stärker den inomvetenskapliga relevansen för mitt arbete att undersöka hur

⁴⁹Trost. 2005:44 - 45.

⁵⁰Trost. 2005: Kap 6

⁵¹Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vetenskapsrådet.

⁵²Trost. 2005:19

⁵³Trost. 2005:20

⁵⁴Trost. 2005:21

just samhällslärare behandlar klassbegreppet eftersom det är en examensuppsats i just samhällskunskap. Det är, som jag upplever det, intressant för studenter i samhällskunskap att få en insikt om och hur praktiserande lärare behandlar ett av de teoretiska begrepp som vi studenter i stor utsträckning behandlar i våra studier.

Jag följer Metodpraktikans råd om att intervjua ett litet antal⁵⁵. Även Trost betonar betydelsen av att hålla sig till ett lågt antal intervjuer, hans rekommendation är att man gör mellan fyra och åtta intervjuer. Vidare menar Trost att genom att öka antalet intervjuer riskerar materialet att bli ohanterligt och man får svårt att få en överblick, man riskerar därmed att missa viktiga detaljer.⁵⁶

Trost säger att det i samband med kvalitativa studier är i princip helt ointressant med ett i statistisk mening representativt urval⁵⁷. En tanke jag har valt att följa. Jag har gjort mitt urval på enklast möjliga vis. Jag har själv kontaktat lärare i samhällskunskap och förhört mig om det finns intresse av att delta i min studie. De lärare som uppvisat ett intresse har jag sedan valt att intervjua*. Jag har dock i den mån det varit möjligt försökt följa det Trost kallar strategiskt urval⁵⁸, vars syfte är att garantera en viss form av variation i urvalet. De variabler jag har valt att försöka följa är dels kön och skola. Jag har alltså försökt få lärare från olika skolor och en jämn fördelning mellan män och kvinnor.

I linje med Trosts rekommendationer (om lågt antal) har jag valt ut sex respondenter. Jag har tyvärr inte till fullo lyckats uppfylla någon av mina urvalsvariabler, då fyra av mina respondenter är män och endast två kvinnor, samt att två av respondenterna är i princip verksamma på samma skola (de arbetar på olika delar av en stor utbildningsplats i Göteborg). Rekommendation om subjektiva experter blir något problematisk i det här fallet. Om några kan anses vara subjektiva experter på om och hur lärare behandlar klassbegreppet i sin undervisning, är det väl om någon lärarna själv. Därför väljer jag helt att bortse från denna rekommendation. Utifall jag skulle ta hänsyn till den skulle min undersökning i princip bli omöjlig.

Det kan här också vara givande att säga några ord angående reliabilitet och validitet. Trost menar att begreppen reliabilitet och validitet är formade för den kvantitativa forskningen och därför svåra att

⁵⁵ Eliasson m.fl. 2007:292

⁵⁶ Trost. 2005:123

⁵⁷ Trost. 2005:117

* Här kan det var värt att infoga att jag hade svårt att få deltagare till min studie och fick ta dem som var villiga att delta.

⁵⁸ Trost 2005:117

helt överföra till den kvalitativa.⁵⁹ Trost menar att tanken om reliabilitet blir extra svårt att överföra till kvalitativa intervjustudier, eftersom tanken är att om man uppvisar god reliabilitet skall kunna vid ett senare tillfälle göra om studien och förvänta sig att man får samma resultat. Detta är, enligt Trost, inte intressant eller möjligt när man gör kvalitativa studier. Eftersom man, enligt Trost, studerar processer som förändras kan man inte förvänta sig att få samma svar vid två olika tillfällen⁶⁰.

Angående validitet menar Trost att, när man gör kvalitativa studier, är ens syfte att förstå respondentens upplevelser av en viss situation eller objekt, och att validitetsbegreppet då kanske kan bli lite svårapplicerat⁶¹.

Trost säger, som sagt, att tankarna om reliabilitet och validitet är svåra att applicera på kvalitativ forskning. Jag håller med honom. Speciellt reliabilitetsbiten ser jag som mycket problematisk och har valt att följa Trost tankar och åsidosatt tanken om att studien skall kunna uppvisa någon form av reliabilitet. Angående validitet håller jag med Trost om att begreppet kan bli lite svårapplicerat, men jag försöker ändå forma min studie på så sätt att den kan menas uppvisa god validitet.

4.4 Analysverktyg

Det analysverktyg jag kommer att använda mig av, för att analysera mitt material, är meningskategorisering⁶². Syftet med meningskategorisering är att intervjuerna kodas i kategorier som kommer ange förekomsten av eller avsaknaden av ett visst fenomen⁶³.

Kategorierna jag använder mig av baseras på mitt syfte och min frågeställning, och blir således de följande: Om, hur och varför.

Varför-kategorin är underordnad de andra två andra i den mening att den är där för att förtydliga de andra två. Utifrån dessa kategorier kommer jag att analysera lärarnas svar och därigenom kunna få en god bild av hur de behandlar klassbegreppet. Kategorierna är utvecklade i förväg. Kvale menar att man även kan utveckla kategorierna ad-hoc under analysens gång, men jag anser att det stärker undersökningens validitet att innan analysen ha format mina analyskategorier, eftersom jag då innan analysen vet vad jag skall mäta och söka.

Värt att nämna här är att jag inte planerar att presentera analysresultaten i diagramform, vilket är sedvanligt, utan jag kommer att använda kategorierna för att kunna strukturera min analys.

⁵⁹Trost. 2005:111 - 115

⁶⁰Trost. 2005:111

⁶¹Trost. 2005:113

⁶²Kvale. 1997:174

⁶³Kvale. 1997:174

Resultatet kommer att presenteras i löpande text, där jag kommer hänvisa till det insamlade materialet och relatera det till de kategorier jag valt att använda mig av. Meningskategorisering har länge använts för analys av kvalitativt material och fördelen är enligt Kvale att “metoden ligger i linje med, men begränsar sig inte till, en positivistisk tonvikt på kvantifiering av fakta inom samhällsvetenskaperna”⁶⁴

4.5 Respondenterna

Här följer nu en kort presentation av mina respondenter.

Samtliga lärare är behöriga, vilket innebär att alla har avlagt lärar-examen och samtliga undervisar aktivt i samhällskunskap. Övrig information än den som anges nedan anser jag vara onödig och kan potentiellt röja respondenternas identitet.

Lärare 1: Är en man som är fyrtio år och har undervisat i nio år.

Lärare 2: Är en man som är fyrtiofem år och har undervisat i tio år

Lärare 3: Är en kvinna som är tjugonio år och som har undervisat i ett år

Lärare 4: Är en man som är trettiofyra år och som har undervisat i tre och ett halvt år

Lärare 5: Är en kvinna som är femtioåttio år och som har undervisat i trettiofyra år

Lärare 6: Är en man som är tjugoåttio och som är inne på sitt femte undervisningsår

5 Resultatredovisning

Som jag nämnde i metodavsnittet, så har jag analyserat mina undersökningssvar genom att använda mig av så kallade analyskategorier. Syftet med dessa är att på ett enkelt och tydligt sätt kunna presentera det resultat min undersökning lett till.

Skälet till detta är att söka efter likheter och skillnader bland respondenternas svar och i de nämnda kategorierna kunna samla dessa svar. De olika kategorierna är som jag nämnt tidigare om, hur och varför. Ett litet, men kanske nödvändigt, förtydligande är att när jag talar om lärarna nedan syftar jag endast på mina respondenter.

5.1 Om

Denna fråga kan, på ett väldigt kortfattat sätt, besvaras med ett nästintill rungande ja. Samtliga lärare anser att de i samhällskunskapsundervisningen tar upp och aktivt behandlar klassbegreppet. Dock är de jakande svaren lätt tvekande. Alla respondenterna uttrycker sig på så sätt att de i olika

⁶⁴ Kvale. 1997:180

sammanhang tar upp klassbegreppet, dock framstår det inte som att någon faktiskt explicit diskuterar klassbegreppet per se och enskilt tar upp och problematiserar det.

Snarare är det så att lärarna verkar kontextualisera klassbegreppet, alltså de placerar in begreppet i olika sammanhang och förklarar det utifrån det sammanhanget, mer om detta nedan. Samtliga lärare anser även att klassbegreppet är något som är mycket viktigt att ta upp i själva undervisningen. De betonar även i flera fall vikten av att begreppet problematiseras och att man ser det ur flera olika perspektiv.

Dock är det endast två av dem som är medvetna om att klassbegreppet i kursplanen för samhällskunskap explicit benämns som ett begrepp som ska tas upp och förklaras.

5.2 Hur

Som jag nämnde i föregående avsnitt kontextualiserar lärarna i stor grad klassbegreppet, vilket här betyder att de sätter in det olika former av sammanhang.

”Alltså jag kan inte säga att jag undervisar om klass, utan snarare att klassbegreppet som sådant blir aktuellt i olika typer av sammanhang” Lärare två

”Främst i två sammanhang; informationsinhämtning och sen i ett annat sammanhang då vi pratar om Göteborg, och stadsdelar och hur människor mår eller hur levnadsvillkor ser ut i olika stadsdelar” Lärare ett

Flera av lärarna beskriver hur de ofta, när de beskriver klass, utgår från elevernas egen vardag. De exemplifierar i ett av fallen genom att jämföra hur den socioekonomiska situationen ser ut i olika stadsdelar av Göteborg, de relaterar det i viss utsträckning till elevernas egna situationer, genom att bland annat diskutera elevernas föräldrars yrken och vilken yrkesbana eleven själv valt.

Ofta kommer klass på tal när man pratar om människors olika levnadsvillkor, deras sätt att leva, vilka förutsättningar de har och vilka möjligheter de har till att göra olika former av val i livet. Två av lärarna nämner explicit att de försöker visa på hur klass reproduceras och hur klass kan vara en grund för individens val. Man diskuterar även klass utifrån ett maktperspektiv och hur klass har betydelse för i vilken mån människor har tillgång till makt och inflytande i samhället. Vidare talar man även om hur till exempel klass kan vara en avgörande faktor för sådana saker som konsumtion och vilka mediavanor en individ har.

Vanligt är även att lärarna tar upp klassbegreppets historia och diskuterar vilka klasser det funnits och relaterar det dels till samhällets utveckling och dels till hur klassbegreppet går att relatera till de olika politiska ideologier som tas upp och diskuteras i undervisningen. Just återkopplingen till ideologi verkar vara central och klassbegreppet verkar ofrånkomligen vara knutet till den socialistiska ideologin och världsuppfattningen.

Lärarna beskriver hur dem när de tar upp klassbegreppet tar upp flera olika aspekter av klass. Främst anser de att de tar upp sociala aspekter av klass. Vad de exakt menar med sociala aspekter är lite oklart, men min tolkning av det är att det rör sig om sådant som kan sorteras in under det Bourdieu definierar som symboliskt kapital samt statuskapital. Lärare tre verkar dock sätta ett likhetstecken mellan sociala aspekter och kulturella aspekter.

På frågan om de anser att dem tar upp kulturella aspekter av klass svarar samtliga lärare jakande, men de har svårare att utveckla det svaret. Lärare två väver in vad jag vill kalla etniska aspekter och drar paralleller mellan klasstillhörighet och etnicitet.

Samtliga lärare säger även att de tar upp de ekonomiska aspekterna av klass. Ingen vill dock säga att dem i någon större utsträckning lägger något större fokus just på denna aspekt, utan flera av lärarna verkar nästan vilja tona ner den betydelse och tid som de ekonomiska aspekterna ges.

När det kommer till yrkeskategoriska aspekter av klass är det endast lärare nr två som säger att detta inte ges någon större tid, medan lärare fem är den av dem som anser att det är det som ges mest utrymme. Övriga menar att det inte ges någon större utrymme än de övriga. Lärare fyra berättar om hur denne diskuterar dessa aspekter genom att använda sin sambo som exempel, och hur sambons yrkesval och karriär placerar dem på en klasstege och vilken form av inflytande och ekonomisk situation sambons yrke medför.

Flera av lärarna berättar även hur dem här problematiserar ämnet, genom att diskutera hur man kan ha en lång utbildning men ändå inte tjäna särskilt bra, medan man utan längre utbildning i vissa fall kan tjäna betydligt bättre än dem med till exempel en humanioraexamen.

Lärare fem, som även är den av respondenterna som varit verksam som lärare längst, menar att de yrkeskategoriska aspekterna har blivit mer problematiska att diskutera på senare år.

Om man ska se till den direkt teoretiska återkopplingen så är det tre av respondenterna som explicit nämner att de utgår ifrån någon teoretiker när de talar om klass. De teoretiker som nämns är

Bourdieu, Durkheim och Marx. Vidare nämner två andra respondenter att de gör det, men en av dem kan inte komma på något namn och den andra hänvisar till författaren av den lärobok som denne använder i undervisningen.

Lärare tre som är den som nämner att den utgår mest från Durkheim gör det eftersom det var den teoretiker som denne uppskattade mest under sina sociologistudier. Samma lärare säger även att denne inte tar upp Marx i undervisningen.

Lärare två som menar att den företräder Bourdieu gör det på grund av att Bourdieu, enligt denne, är den teoretiker som bäst förklarar klassbegreppet och som gör det på ett sätt som respondenten menar är lätt för eleverna att förstå. En ytterligare anledning är att respondenten i fråga, enligt egen utsago, helt köpt enkelt ”köpt” Bourdieus teori .

Lärare fem, som säger sig företräda Marx, gör det eftersom Marx, enligt denne, anses vara den grundläggande teoretikern och att det därför är mest lämpligt att utgå från honom.

5.3 Varför

Samtliga lärare säger att de väljer att ta upp klass på det sätt som de gör på grund av att klassbegreppet är ett bra verktyg för att kunna förklara hur samhället ser ut.

”Därför att jag tycker att det är ett lämpligt redskap att förklara hur det står till i samhället.”

Lärare ett

De menar att man, genom att ta upp klassbegreppet, kan förklara och problematisera hur samhället ser ut. Lärare tre nämner hur denne tar upp kriminalitet och visar på hur invandrades överrepresentation i brottsstatistiken snarare beror på klass än etnicitet.

Lärare tre säger att denne i viss mån tar upp klass för att kunna visa sina elever hur det går att förändra sin situation genom att göra en klassresa, och hur detta är sammankopplat med utbildning, yrke och liknande faktorer. Lärare två säger att skälet till att varför den väljer att ta upp klass är för att det fungerar som ett bra medel för att få eleverna att öppna ögonen och få dem att förstå hur samhället ser ut.

”Eleverna tror jag behöver få upp ögonen och få ett verktyg för att förstå samhället och delvis förstå varför samhället ser ut som det gör.” Lärare två

Lärare fem menar att grunden till varför att den väljer att beskriva och diskutera klass som den gör ligger i lärarens egna värderingar, denne menar att detta är något generellt men att detta kanske inte är något man bör säga.

”Det får man väl inte säga, men det har med ens egen syn på samhället att göra. Faktiskt i grunden. Det är en värderingsfråga, så vad jag själv då tycker, hur jag tycker att det är viktigt att förklara samhället.” Lärare fem

Detta uttalande står i bjärt kontrast till vad lärare sex säger. Denne försöker, enligt egen utsago, i största möjliga utsträckning vara så objektiv som möjligt i sitt sätt att behandla klassbegreppet. Lärare sex menar att detta går att uppnå genom att denne, enligt egen utsago, belyser begreppet ur alla aspekter. Syftet med detta är att låta eleverna bilda sig en egen uppfattning om klassbegreppet. Man skulle i viss mån kanske kunna säga att lärare sex låter eleverna själva konstruera sitt klassbegrepp. Lärare tre menar att det ibland blir svårt att inte blanda in personliga uppfattningar när man talar om klass och att det är svårt att vara opartisk i frågan.

”Jag väljer att beskriva det så objektivt som möjligt, för att eleven själv skall skapa sig en uppfattning om hur det ser ut” Lärare sex

En ytterligare faktor som verkar leda lärarna till att presentera och diskutera klassbegreppet som de gör är begreppets tämligen abstrakta natur. Samtliga lärare uttrycker på ett eller annat sätt att det kan vara svårt för eleverna att förstå ett så abstrakt begrepp. Orsaken till detta verkar dock vara tvädelad. Dels verkar svårigheterna med att ta upp klassbegreppet bestå i att begreppet i sig är abstrakt och i vissa bemärkelser vagt och att lärarna verkar uppleva en svårighet att konkret definiera och presentera det för eleverna.

”Problemet är kanske det att eleverna inte alltid, hur ska jag förklara, att dem inte alltid hänger med på ett så diffust begrepp, alltså det finns ju så mycket, att lyfta upp det, så då försöker man ju ändå, att anpassa så att eleverna förstår, för ofta är det ju det att om man undervisar i, ju tidigare du undervisar på gymnasiet i samhällskunskap så är det ju mer svårbegripligt för eleven”

Lärare sex

Dels menar vissa av lärarna att begreppet är för abstrakt för att eleverna överhuvudtaget ska kunna förstå det och sätta sig in i vad det innebär, och att detta dels beror på elevernas egna samhällssyn och livssituation. Vidare verkar svårigheten med att diskutera klass också bestå i elevernas okunskap om förekomsten av begreppet i sig.

”elever klarar ofta inte av att definiera vad arbetarklass är för någonting, de har en vag

uppfattning om att detta är arbetarklassen” Lärare fyra

”klassbegreppet är alltså det är lite teoretiskt svårt, lite abstrakt för eleverna som gärna vill ha lite enklare modeller för att beskriva sin värld” Lärare två

Lärare två, fyra och fem uttrycker sig på ett sådant sätt att det framstår som att eleverna själva har svårt att se klasstrukturer. Lärare fyra menar att eleverna när en övertro på individers lika möjligheter, alltså att alla elever har samma möjligheter och att de därigenom har svårare att ta till sig tankar om klass och att en individs bakgrund kan ha avgörande betydelse för hur individen utvecklas och vilka val den gör. Lärare fyra försöker då genom att diskutera klass visa på hur individer från olika delar av samhället kan ha olika lätt eller svårt att realisera dessa möjligheter.

”Det är ju inte en samhällssyn elever har, att man lever med klassbegreppet, några få gör ju det, men merparten av de elever vi har här, gör ju inte det. De har aldrig hört talas om det. Klass är möjligen det dom går i” Lärare fem

Lärare ett, tre och fyra säger explicit att de tycker att det kan vara problematiskt att diskutera klass eftersom de menar att de, genom att göra så, i vissa fall kan trampa någon på tårna. Lärare fyra säger att när man talar om arbetarklass, medelklass och överklass, kan det i elevernas öron framstå som att de två senare är mer värda än den första. Lärare fyra menar att man då måste försöka kompensera detta genom att framhäva fördelar med att komma från en arbetarklassbakgrund. Lärare ett menar dock att dem man riskera att trampa på tårna är elever från medel- och överklass, men att detta inte, ur dennes perspektiv, ses som något problem.

”Det är väldigt, väldigt svårt, i framför allt den fordonsklass jag har nu, att inte trampa dem på tårna. För att de är ofta de är lätt att, elever och vuxna också för den delen, när man pratar om socialklass, klasssystemet att de uppfattas som att medelklassen och överklassen, är bättre, då än vad arbetarklassen och underklassen är” Lärare fyra

6 Slutsats och sammanfattande diskussion

6.1 Slutsats

Vilka tendenser kan man då urskilja genom den här studien och vilka slutsatser är rimliga att dra? Som jag påvisat i resultatdelen finns det ett antal tämligen tydliga mönster och utifrån dessa så anser jag att man kan urskilja tre stycken, enligt min mening, tydliga tendenser.

Den första är att klassbegreppet, utifrån vad jag fått erfara, är ett begrepp som är en viktig del av samhällskunskapsundervisningen och som samtliga lärare aktivt behandlar i undervisningen. Detta gör man, i stora drag, genom att kontextualisera det och genom att i stor utsträckning koppla begreppet till elevernas egen verklighet och hur eleverna ser på samhället. Vidare så verkar lärarna uppfatta klass som ett bra verktyg på att visa på hur samhället är uppbyggt, samt för att förklara varför samhället ser ut som det gör.

Den andra och kanske mest framträdande och tydliga tendensen är att hur klass behandlas i undervisningen varierar från lärare till lärare. Även om det, mellan de lärare jag intervjuat, finns flera likheter och att de i stora drag tenderar att beröra samma teman och ta upp klass i liknande kontexter och på ett i viss mån likartat vis, framstår det dock som att hur klass behandlas i stor utsträckning beror på lärarens egna kunskap om, erfarenhet av och relation till begreppet.

Ett tydligt exempel på detta är citatet ovan från lärare fem där denne säger att hur man behandlar klassbegreppet i mångt och mycket beror på lärarnas egna inställning. Det är ett intryck som jag får från samtliga av mina respondenter. Vissa av dem har en klart mer positiv inställning till klass medan andra framstår som mer negativt inställda och detta har stort inflytande på hur de sedan väljer att behandla klass.

Framställningen av klass verkar alltså främst, i mångt och mycket, bero på lärarens subjektiva inställning till begreppet. Lärare två menar att det kanske är bättre om man istället för att tala om klassbegreppet talar om klassbegreppen. Tanken är, som jag ser det, inte enbart applicerbar på klassbegreppet ur ett teoretiskt perspektiv, utan även på lärarnas förhållningsätt till begreppet.

Även om alla diskuterar och tar upp begreppet så kommer den bild av klass som förmedlas till eleverna onekligen bli väldigt varierad, enbart på grund av en sådan sak som om läraren i sin undervisning utgår ifrån Marx eller Bourdieu.

Som jag visat på ovan så finns det mycket som tyder på att lärarnas egna uppfattningar spelar en avgörande roll. Klassbegreppet är dock ett begrepp som per se är abstrakt och dynamiskt, vilket kan göra det svårt att förvänta sig att det ska kunna presenteras på ett homogent vis. En rimlig fråga att ställa här är huruvida detta är något positivt eller negativt?

Detta för oss in på den tredje tendensen jag anser att man kan urskilja. Klass är ett problematiskt begrepp att undervisa om och detta knyter an till det jag just nämnde ovan. Begreppets abstrakta

och dynamiska natur gör att lärarna får problem att förmedla begreppets innebörd till eleverna, samt att elevernas förförståelse eller snarare avsaknad av förförståelse har stort inflytande på hur lärarna väljer att ta upp klass. Detta till trots så anser lärarna att klass är ett utmärkt verktyg när man för eleverna vill förklara hur samhället ser ut och är uppbyggt, vilket i viss mån tyder på att denna brist på förförståelse verkar vara möjlig att överbygga.

6.2 Sammanfattande diskussion

Jag ämnar att nu försöka sammanfatta detta arbete. Först vill jag ta chansen och påpeka på vad som kunde ha gjorts bättre, samt saker som eventuellt borde ha tagits upp på ett mer utförligt sätt. I inledningen påpekar jag avsaknaden av tidigare forskning och det är möjligtvis en av detta arbetes stora brister, att någon sådan inte redovisas. Som jag nämner ovan så har jag någon sådan inte hittat, men att jag som sagt inte vill påstå att någon sådan inte finns.

En mer utförlig litteratursökning hade definitivt varit möjlig och jag hade eventuellt även kunnat undersökt om det gjorts forskning på andra teoretiska begrepp såsom genus och etnicitet och kanske relaterat dem till mina studier. Avsaknaden av tidigare forskning kan i viss mån anses vara problematisk eftersom det minskar min studies kumulativa karaktär, dock inte till den grad att det blir ett oöverkomligt problem. Uppsatsen är dock kumulativ i det hänseende att den bygger på tidigare konstruerade teorier om klass.

En aspekt som borde tagits upp och behandlats mer utförligt är diskussionen om huruvida klass fortfarande är ett relevant begrepp, som av en oförklarlig anledning blivit alltför styvmoderligt behandlad och jag kan inte annat än beklaga att så blivit fallet.

För den som är intresserad av denna diskussion så kan jag hänvisa dels till den diskussion Crompton för i "*Class and stratification*", samt Lena Karlssons avhandling "*Klasstillhörighetens subjektiva dimension: klassidentitet, sociala attityder och fritidsvanor*"⁶⁵.

Även själva undersökningen och då speciellt utformningen av intervjufrågorna kunde ha getts mer tid och eftertanke och skulle där med eventuellt kunnat inbringa ett fylligare material.

Jag vill detta till trots mena att undersökningen lyckats uppfylla sitt syfte, och jag anser att jag ovan

⁶⁵ Karlsson Lena (2005) *Klasstillhörighetens subjektiva dimension: klassidentitet, sociala attityder och fritidsvanor* Sociologiska Institutionen Umeå Universitet

presenterar en god beskrivande bild av hur lärare faktiskt behandlar klassbegreppet. Angående huruvida klass fortfarande bör ses som ett relevant begrepp så anser jag att min studie visar på att, ja det är fortfarande relevant, och det anser jag att jag kan påstå eftersom samtliga lärare faktiskt tar upp och behandlar begreppet, samt att de anser att det är ett värdefullt verktyg för att förklara och beskriva samhället.

Jag tänkte även säga några ord om vidare forskning på området. Som jag ser det finns det flera möjligheter till ytterligare forskning, dels så kan man självfallet förfinas och utöka den typ av studie jag gjort, med fler respondenter och bättre formulerade frågor. Man kan även tänkas göra en kvantitativ studie för att se vad det i stora drag finns för generella drag bland lärarna. Vidare kan man, som jag ser det, ägna mer forskning åt varför-aspekten, vilka mer bakomliggande orsaker finns det till att lärarna gör som de gör och finns det skillnader mellan olika grupper inom lärarkåren.

Till sist vill jag rikta ett stort tack till mina handledare Freddy Castro vars entusiastiska handledning varit ovärderlig. Jag vill även tacka Elin Grelsson för hjälp med korrekturläsning och språklig handledning.

Referenser

Internet

Brotts förebyggande rådet(2005) ” Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet”Rapport 2005:17:

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=1brottslsveutland.pdf&url=/dynamaster/file_archive/051214/e7dae113eb493479665ffe649e0edf57/1brottslsveutland.pdf

Vetenskapsrådet (1991). *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning.*

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>

SCB's Socioekonomisk indelning(SEI):

http://www.scb.se/Pages/List____257217.aspx

http://www.scb.se/Grupp/Hitta_statistik/Forsta_Statistik/Klassifikationer/_Dokument/SEI-MIS.pdf

Ämnesbeskrivningen för samhällskunskap:

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=8&skolform=21&id=SH&extraId=>

Övrig Litteratur

Boglund Anders, Eliaeson Sven, Månson Per(2005) *Kapital, rationalitet och social sammanhållning*. Femte reviderade upplagan.

Stockholm: Norstedts Akademiska förlag

Broady Donald(1990) *Sociologi och Epistemologi – Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag

Carle, Jan (2003) ”Pierre Bourdieu och klasssamhällets reproduktion”...i Per Månsson(red) *Moderna samhällsteorier, Traditioner, riktningar teoretiker*. Sjätte reviderade upplagan. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Crompton, Rosemary(1998) *Class and stratification – An introduction to current debates* Second Edition. Cambridge. Polity Press

Esaiasson Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik, Wängnerud Lena(2007) *Metodpraktikan - konsten att studera individ och marknad*. Tredje upplagan Stockholm: Norstedts Juridik AB

Ekengren Ann-Marie, Hinnfors Jonas(2006) *Uppsatshandbok – Hur du lyckas med din uppsats*. Lund:Studentlitteratur

Eriksson Lilly, Ljungdahl Sofia, Bremberg Sven(2008) *Är depression en klassfråga? - En systematisk litteraturöversikt över kopplingen mellan social klass och depression*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.

Giddens Anthony(2003) *Sociologi Tredje omarbetade upplagan* . Lund: Studentlitteratur

Kvale Steinar(1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Trost Jan(2005) *Kvalitativa Intervjuer, tredje upplagan*. Lund: Studentlitteratur

Bilaga

Intervjuguide

- Ålder, undervisningsår, utbildning?
- Känner du till att klass i ämnesbeskrivning för samhällskunskap uttryckligen benämns som ett begrepp som skall tas upp i samhällskunskaps undervisningen?
- Anser du att klass är viktigt att ta upp i undervisningen?
Kan du utveckla det?
- Anser du att du i undervisningen explicit tar upp klassbegreppet och förklarar det?
- När du undervisar om klass, hur gör du då?
- Vilka faktorer anser du vara relevanta att ta upp när du undervisar om klass?
- Vilka aspekter av klass fokuserar du mest på?
- (a) Anser du att du tar upp ekonomiska aspekter?
- (b) Anser du att du tar upp kulturella aspekter?
- (c) Anser du att du tar upp yrkeskategoriska aspekter?
- Varför väljer du att beskriva klass som du gör?
- Upplever du det som att du företräder någon särskild teoretiker när du talar om klass?
Om ja, Varför väljer du att beskriva klass utifrån hans/hennes perspektiv?
- Upplever du att det finns några problem med att ta upp klassbegreppet?
- har du något ytterligare att tilläga?

